

BÍRÓ A. ZOLTÁN

A regionális identitás kialakításának néhány vonásáról

Az utóbbi évek változásai előtérbe helyezték a regionális identitások kialakulásának/kialakításának, működésének és társadalmi szerepének kérdéseit. A regionális identitások problémái szoros kapcsolatban állnak a nemzeti identitások alakulásának ma egyre aktuálisabbá váló kérdéskörével, érintik az idegen nemzettestben élő más kultúrájú mikrorégiók várható sorsának problémáit, s természetesen kapcsolatban állnak a ma egyre hangsúlyozottabban jelentkező regionális autonómia-igénylésekkel is. Várható, hogy a kisebb-nagyobb régiók önállósodási törekvései (még azonos kultúrához tartozó régiók esetében is) előtérbe hozzák a regionális fejlesztés és fejlődés évtizedek óta háttérbe szorított, meg nem oldott gondjait, s azzal is számolnunk kell, hogy a regionális identitás mezében megjelenő követelések (tudniillik, hogy melyik régió mekkora részt kap a központi „tőke” elosztása során) egész sor konfliktushoz vezetnek.

A régió-ügy tehát a várható politikai-közéleti aktualitások mellett társadalomtervezési, társadalomfejlesztési kérdések egész sorát is felszínre hozza, amelyeknek nagy része átpolitizálódik ugyan, de maguk a társadalmi folyamatok nem politikai természetűek, s ezért politikai jellegű döntésekkel alakulásukat nem is lehet érdemlegesen befolyásolni. Ez az utóbbi tényező késztetett arra, hogy a Kommunikációs Antropológiai Munkacsoport keretében a regionális identitás kérdéskörével foglalkozzunk. Abból kiindulva, hogy a mai, átmenetinek nevezett szerveződési formák akarva-akaratlanul a szocialista államberendezkedés örökségére alapozódnak, az elmúlt két évtized egy példaértékű esetét vettük vizsgálat alá. Elemzésünk a regionális identitás kiépítésének és működtetésének feltételeit, illetve technikáit veszi számba.¹

A kutatás színhelye Hargita megye (Románia), a kutatás közvetlen témája a szocializmus korszakában kialakult úgynevezett „hargitaiság” mint regionális identitás. A kutatás módszere az antropológiai mélyelemzés, amely az események, helyzetek aprólékos, sok részletre kiterjedő elemzése révén nyújt lehetőséget a mélyebb összefüggések feltárására. Ezen a ponton szeretnénk hangsúlyozni, hogy elemzett példánk nem a „rossz utat”, nem a sikertelen megoldást kívánja illusztrálni, hanem sokkal inkább a paradigmátikus, amelyet nem annyira a végeredménye, mint inkább a tendenciája jellemez. Elemzésünk *célja nem egyik vagy másik identitásépítési változat értékelése volt*, hanem azt kerestük, hogy milyen a tegnapi identitásépítési gyakorlat, amelyre mint alapra, mint begyakorolt rutinok rendszerére a mai gyakorlat is támaszkodni fog.

Tömegkommunikációs anyagok elemzése, nyilvános rendezvények megfigyelése, ünnepi és hétköznapi magatartásformák leírása nyomán vizsgáltuk (1) a regionális identitás kiépítésének feltételrendszerét, (2) a kiépítés módozatait, valamint (3) a kiépített modell hatékonyságát és életképességét. Bemutatásunkban ezt a sorrendet követjük, majd néhány konklúziót fogalmazunk meg. Az idézett szövegek egy nagyobb szöveggyűjteményből valók, és az elmondottak illusztrációjául szolgálnak. Mindegyik szöveg a megye megalakulása utáni hónapokban keletkezett, szerzőik olyan személyek; akik a megye politikai vagy kulturális életében szerepet játszottak.

A kiépítés feltételrendszeréről

Hargita megye mint adminisztratív egység az 1968-as közigazgatási-területi átszervezés során jött létre, tervezőasztali elképzelések alapján. Az önkényes intézkedés olyan régiókat kapcsolt egymáshoz, amelyek sem földrajzilag, sem mentálisan nem tartoztak össze soha. Ugyanakkor ide csatoltak olyan régiókat, amelyeknek másik fele más megyékhez került.

A művi úton létrehozott régiót a központi hatalom látta el névvel és adminisztrációs struktúrákkal, de a frissen hatalmi pozícióba került helyi magyar elit volt az (politikuskok, írók, művészek, újságírók, közéleti emberek), akik alig több mint egy év alatt ezt a régiót „saját” és „egységes” kultúrával és identitással ruházták fel. A csiki, gyergyói, udvarhelyi, keresztúri, sóvidéki, homoródmenti táj egyik napról a másikra *hargitai* tájjá változott (legalábbis a legitimitással bíró nyilvános beszéd minden formájában), az ebben a megyében élők mindannyian hargitai emberekké léptek elő, az erdők, mezők, fenyők, patakok; források szintén „hargitaizálódtak”, s természetesen megjelent a hargitai jellem és a hargitai szellemiség is. A táj és az ember hargitai jellege természetesen nemcsak megkülönböztető jegyként szolgált, hanem egyben misztikus adottság is volt: „... hisz nekik ismerősük a fa, amely velük egyszerre nőtt fel, mintha húznák; az ég, amelynek felhőpárnáira kamaszkorukban dültek álmodozni; a víz, amely itt édesebb, mint máshol; a Föld egész erejét önmagába oldotta; a hűvös levegő, amelyre támaszkodhatsz, megtart, formába fog, már-már felemel, miközben magától megy be a tüdődbe, megkönnyítván s meg is tisztítván ezzel az életedet; a nagyra nőtt hegyek, amelyek előtt restelled, hogy magad csúf, kicsi, jelentéktelen és haszontalan légy; – s az emberek, a kötelezően piros arcú emberek, akik errefelé kemények, mint a kő, de jók is, mint a víz” (Varró Ilona).

Ugyanaz a réteg, amely úgyszólván rekordidő alatt kitermelte az íróasztal mellett létrehozott új régió sajátos, egyéni identitását, több mint húsz éven át ennek az identitásnak a megerősítésével, majd – a nyolcvanas évektől – a védelmével volt elfoglalva. Az 1989-es változás utáni időszak mutatott rá a nemzetiségi identitás e lényeges szeletének, a hargitaiságnak a művi és erőszakolt voltára. A hargitaiság nyelvezete szinte hetek alatt foszlott szét, vált érvénytelenné. Az egység helyett ismét a részrégiók kerültek előtérbe, azok, amelyek valóban léteztek és átvészelték a hargitaiság uralmának két évtizedét. Mára táj, fenyő, patak, forrás, ember, jellem ismét csiki, udvarhelyi, gyergyói stb. lett. Hargita megye ma is létezik, de az egyes régiók közti szembenállás olyan nagy, hogy a megyei vezetés gyakorlatilag tehetetlen és működésképtelen, s még RMDSZ-szinten sem sikerült két év alatt egységes megyei vezetőszeret létrehozni.

Talán ez a rövid bemutatás is érzékelteti, hogy egy-egy paradigmikus eset elemzése sok hasznos adalékot szolgáltathat mindazok számára, akik a régiók közti vagy a hatalom és a régiók közti konfliktusokat kezelik, illetve azoknak, akik az egyes régiók talpra állításán, jogi védelmén vagy éppen a regionális identitás kialakításán munkálkodnak.

*

Miként már említettük, a hargitaiságnak mint regionális identitásnak a megteremtése egy állampolitikai döntéshez fűződik. Körülhatároltak egy fizikai teret (megye), névvel, intézményekkel, vezetői pozíciókkal látták el. Ez az államhatalmi gesztus azonban ambivalens gesztus volt. Adott ugyan egy lehetőséget, de még mielőtt adott volna, hiányt teremtett. A Maros Magyar Autonóm tartomány megszüntetése e vidék szellemi elitje számára a hatalomból való kiesést jelentette. Megszűnt „a magyar tartomány”, de ugyanakkor megadatott a kompenzálás lehetősége is, hiszen a hatalom adott „két magyar megyét” (Hargita, Kovászna). Tehát egyfelől megvonták az eddigi stabil identitást, másfelől pedig felkínáltak egy új identitás-teremtési lehetőséget. Előbb mesterségesen hiányt hoztak létre, s így nem véletlen, hogy e vidék szellemi elitje „ráharapott” a hiányt látszólag betöltő új adományra. Ez a *lélektani helyzet* magyarázza azt, hogy az adminisztratív úton létrehozott új régió nyelvezete oly gyorsan, alig egy-másfél év alatt kialakult.

A lélektani helyzet mellett a feltételrendszernek egyik politikai jellegű elemét is ki kell emelnünk. Nevezetesen azt, hogy az új régió új identitásának megteremtésébe bele kellett foglalni a hatalom egy kitételét. Bármennyit lehetett (legalábbis a kezdetekben)

„magyarkodni” és „hargitáskodni”, de mindvégig azt kellett hangsúlyozni, hogy mindez hargitai keretben történik, hargitai keretben vált lehetségessé, és ez a hargitai keret a szocialista út terméke, gyümölcse, nem pedig a magyar kultúra vagy az erdélyi magyar kultúra folyománya. Az alku egyik tétele tehát a meghódolás, az integráció elfogadása: „Gazdag természeti kincsek, fenyőkkel övezett fenséges hegyek és bércek, olyan nagy hírnévnek örvendő fürdő- és üdülőhelyek, mint Borszék, Gyilkostó, Tusnád és mások, termékeny síkságok, a fejlődés teljében lévő városok és falvak – íme az első benyomások, amikor megyénk, Hargita megye térképét szemléljük, mikor az ismert helységnevek olvasásakor elének tükröződnek a tájak, s a tájakat – Maroshévíztől Tusnádig, Székelyudvar helytől a Gyimesekig – benépesítő szorgalmas, nagyszerű emberek. És miként a fának szerves tartozéka a lomb és a gyümölcs, a virágnak a levél és a gyökér, olyan szervesen illeszkedik a mi vidékünk is az ország, a szocialista Románia egészébe, virágzó tájaiba, a szeretett haza térképébe...” (Branis László).

Az alku másik tétele a nyereség: a vélt vagy valós helyi sajátosságok kimondásának, fölmutatásának joga: „Nem lehet fukarsággal vádolni a természetet, legalábbis itt, a mi megyénkben nem. Sok millió éves munkájával egész sorremekművet alkotott, amelyek a külszéli hegy-völgyjárók ezreit vonzzák ide. A látogatók száma mind nagyobb lesz, és az áttetsző filmszalagon egyre többen viszik világgá a Hargita fenyveseit, Borszék idegnyugtató villáit, Tusnád üdítő környezetét, a SzentAnna-tó csillogását, az Egeskő büszkeségét...”

Csúcsok és völgyek, erdők és konok sziklák varázslatában érlelődött itteni emberek ma már kiforrott közössége. A szép iránti fogékonyságuk és az igazságszeretetük hagyomány, és hagyomány a daluk, a táncuk, amelyben ezt kifejezik. A táj szépsége méltó párja e közösség tartalmilag és formailag egyaránt tökéletes műalkotásainak, amelyek – mint prizma a fényt – sokszínű összetevőire bontják a hétköznapi örömet, bánatát. Bortalok, kesergők, szomorú-szép balladák és hetyke kurjantások hangulatát táncolják el a csizmaszár-veregető legények, dúdolják a fonóban a leányok.” (Becze Antal). Ez az alku-mozzanat – mint később látni fogjuk – nagy szerepet játszott abban, hogy e régió lakossága a hargitaiság eszmekörét és nyelvezetét mind a mai napig nem fogadta el.

A regionális szellemi elit és a hatalom közti megegyezést a lélektani helyzet és az inherens alku-mozzanat mellett egy harmadik feltétel is elősegítette. Az új struktúra ugyanis sokak számára pályát, karriert, lehetőséget s természetesen nem csekély mértékű helyi hatalmat jelentett. Sok elsőgenerációs vagy magát eddig mellőzöttnek érző értelmiségi és közéleti „káder” számára ez volt a nagy lehetőség. Az új pozíciókat elfoglalva ösztönösen is arra törekedtek, hogy a művi úton létrehozott régióknak szép és kerek identitást formáljanak, hiszen új helyzetük, új szerepük, új hatalmuk annál stabilabbnak és annál legitimebbnek látszott, minél erősebbnek tűnt maga az új konstrukció. A személyes ambíciók lendületes szövegekben mutatkoztak meg. A káderelitté vagy kulturális szakirányítónak avasult helyi értelmiségi hangzatos szövegekkel igazolta mások és saját maga előtt a megkötött alku üdvöztető voltát, természetesen anélkül, hogy magát az alkut néven nevezte volna: „Üzenek Hargita megyéről és arról a tenni akarásról, ami a megye lakóinak őszinte tekintetéből sugárzik. Hiszen új távlatok nyílnak meg előttünk, újabb magaslatok meghódítására készülünk. Jelenleg legjobban a holnap sokasodó feladata izgat. Építeni kell. Építeni új gyárat, szebb várost, kényelmes otthonokat, tágas iskolát, virágos parkokat, építeni kell a jobb embersorsot. Ehhez kell az izmos kar, a megfontolt szándék, az egyé forrt akarat...” (János Pál).

A lélektani helyzet, a politikai alku és a személyes ambíciók együttese eredményezte azt, hogy gyorsan kitermelődhetett a hargitaiság nyelvezete. A táj, a beépített környezet és a várható szép jövő egyes elemei kiemelődtek megszokott környezetükből, és a hargitaiság nyelvtana szerint újrendeződtek. Mindennek legszemléletesebb példája maga a névadó hegytömb, a Hargita, amely – bár mindig az egyes régiók elválasztásának szerepét töltötte be

– a nyelvezetalkotó szelektálás és jelentésátfordítás révén a művileg létrehozott hargitai régió egységének, megbonthatatlanságának szimbólumává vált: „... büszke a Hargita is, amely gondterhelten, de boldogan tekint az ölében folyó szorgos munkára, és látja megvalósulni régi álmát. Papírt és ceruzát vesz kezébe, újjászületett lendülettel írja e vidék történetébe nagybetűkkel: SZOCIALIZMUS.” (Kardalus János).

A regionális identitás kiépítésének mozzanatairól

A regionális identitás kiépítésének eljárásait röviden a következőkben foglalhatjuk össze: Az új régió szellemi-adminisztrációs vezetői a romániai magyar szellemi élet olyan képviselőit (írókat, közéleti személyiségeket) kértek meg a hargitaiság *kimondására* (s ezáltal legitimálására), akiknek szava szimbolikus súllyal rendelkezett. A helyiek csak azután kezdték meg a hargitaiság nyelvezetét felszabadultan használni (variálni), miután *a jelenős mások* leütötték az alaphangot. A kezdet kezdetén a régió külső legitimációhoz fordult. Ilyen külső megerősítő szerepet játszottak azok a tömegkommunikációs közlemények is, amelyekben a bukaresti tévé és rádió a marosvásárhelyi rádió üzeneteiként építették a hargitaiságot.

A régió társadalmi nyilvánossága (helyi sajtó, helyi ünnepek, helyi jelentős rendezvények, időszaki kiadványok stb.) erőteljesen koncentrált a hargitaiság építésére, más kezdeményezések, amelyeknek csak annyi „bűnük” volt, hogy nem a hargitaiság nyelvén jelentkeztek, nem kaphattak életteret. Ami viszont beillett a képbe, az messzemenően fölértékelődött.

A hargitaiság – akár beszéd, írás vagy viselkedés hordozta – rendszerint patetikus, átpoétizált formában jelentkezett. Előtérbe kerültek mindazok az elemek, amelyek könnyen lirizálhatók voltak (tárgyak, emlékek, helyek, színek, formák, gondolatok, tervek).

A hargitaiság „működtetői” arra törekedtek, hogy ezt a nyelvezetet hozzákapcsolják a mindennapi élet apró mozzanataihoz, így érzékeltetve azt, hogy ez az identitás mindent átítatott, mindenkire érvényes. Ez a kísérlet, a mindennapi élet hargitaizálása rengeteg képzavarhoz, logikai botláshoz, stiláris egyneműsítéshez s végső soron a hargitaiság nyelvezetének nagyfokú sterilitásához vezetett.

Az új identitás nyilván a régióban fellelhető elemekből építkezett. Központi elemévé a Hargita hegytömböt tette, ez vált az új egység szimbólumává, holott ez választotta szét mindig az egyes alrégiókat. Mivel a régió történetileg kialakított konstrukció volt (tudniillik nem létezett hargitai múlt), a történelmi tények nem kaphattak részt az új identitás kialakításában. Ezért a fő szerep a természeti elemeknek jutott (fenyő, zöld szín, tiszta hegyi levegő, csobogó patakok stb.), s nagy szerepet kaptak az eléggé önkényesen összeválogatott személyiségjegyek (az itt élő ember szívós, kitartó, nyugodt, munkaszerető stb.). S természetesen beavagották az új identitásba a szocialista vívmányok adaptálható mozzanatait (új városok, gépek a mezőn, új gyárok, ingázás stb.).

Az új identitás forgalmazása nem vált mindennapos helyi propagandává. Sőt, olyan helyet foglalt el a társadalmi nyilvánosságban, hogy a központi hatalmi ideológia ellenpólusaként tűnt fel (bár ezt nem mondták ki, mindenki így gondolta). A burkolt szembenállás „megemelt” minden olyan helyzetet, amely az új regionális identitás egy-egy fontos elemét mutatta fel, és pozitív szerepbe helyezte mindazokat, akik az új identitás kidolgozásán munkálkodtak, vagy a hatalmi ideológia hivatalos képviselőiként néha „kiszóltak” a hargitaiság irányába. Nyilván az ilyen identitásstermelői vezető szerep nem volt hivatalos, ami csak növelte e szerepeknek és a szerepeket betöltő személyeknek a szimbolikus súlyát. Akik az új regionális identitás kidolgozására vállalkoztak (s különösen azok, akik az új helyi ideológiának a hatalmi ideológiával *való felszíni egyeztetetőségét* is eljátszották), azok elfoglalhatták a régió jelentős Szimbolikus pozíciót, s ez később átválthatóvá vált tényleges hatalomra, egészen addig, amíg a központi hatalom végrehajtotta a nemzeti kádercserét.

Az elemzett gyakorlat mindvégig az erőszakos egységesítés elvét érvényesítette (bár ezt némileg tompította a patetikus, poétikus nyelvezet). A hargitaiság kimondása után zárójelbe kerültek az alrégiók, amelyeknek mind történelmi hagyományaik, mind földrajzi adottságaik sokkal karakterisztikusabbak és valóságosabbak voltak. Ez az erőszak részben a kis régiók szándékos „elhallgatása” révén, részben pedig a hargitaiságnak a társadalmi nyilvánosság terében érvényesülő egyértelmű dominanciája révén történt. Az egységesítő gyakorlat romboló szerepéről külön is lehetne beszélni, mint ahogy az ellenében kialakított védekezési eljárásokról is. Itt érdekes módon szintén az a kettős játék folyt, amit az államhatalmi nemzet-kisebbségi nemzetiség viszonyában láthatunk.

A kiépített identitás jellemzése és hatékonyságának ismérvei

Röviden jellemezzük először az új régió identitását. A kiépítés mozzanatait vizsgálva azt találtuk, hogy a gyorsított tempóban kiépülő új identitás olyan nyelvezetben jelentkezett, amelynek összetevői elsősorban állandósult nyelvi elemek (kulcskifejezések, szócsoportok) és ideologikus alapelvek. A szűkkörű elemkészlet ellenére ez a nyelvezet úgy jelentkezett, mint ami *lefedi* a régió egészét, a maga történelmi, földrajzi összetettségében, a praxis és az életvezetés, illetve a mentalitás szintjén is.

Bár ennek az új identitásnak nem volt történelmi dimenziója, s korántsem vált a mindennapi élet a gondolkodás részévé, mégis *átfogó, mindent értelmező* funkcióban jelentkezett már az első pillanattól, és így is működött. Tehát elsősorban *burok jellege* volt, s ezt a burkot az egysíkú és folyamatosan ellenőrzött kézben tartott helyi társadalmi nyilvánosság tartotta életben, két évtizeden keresztül. Mivel a központi hatalmi ideológiával szemben álcázott ellenzéki szerepbe kényszerült – bár a felszínen „testvériesen” kapcsolódott hozzá –, kialakítása után a további ápolás/védés került előtérbe, vált állandó feladattá. Ez a folytonos ápolás egyben a helyi szellemi-adminisztratív elit folytonosságát is jelentette és érvényesítette, hiszen nemzetiségi feladattá vált a hargitaiság kifejezése és forgalmazása (a nyolcvanas években már nyíltan is). Ez a védelmi stratégia (értsd: a valami ellenében létrehozott és fenntartott identitással való munkálkodás) alapvetően meghatározta a vidék nyilvános életét, különösen a helyi kiadványok, helyi rendezvények jellegét, a helyi vezetők által követett válogatás szempontjait (kiállítások, író-olvasó találkozók, iskolai rendezvények, művelődési házak műsorai stb).

Az új identitás működéséről, a régió életében betöltött szerepéről több megállapítást is tehetünk.

a) A központilag körülhatárolt művi keret (a megye), a gyorsított és külső legitimálást igénylő identitástermelés, valamint az ebben érvényesülő, egységre törekvő erőszakosság eleve kizárta azt, hogy a megye lakosai számára ez az identitás igazán fontossá váljék. Mivel az identitás a lakosság számára oly fontos helyi identitásokat eleve zárójelbe tette, sőt néha tiltotta vagy jelentéktelennek minősítette, a megye lakói számára a hargitaiság csak úgy jelenhetett meg, mint egy második nagy hatalom, amely ugyan valamivel emberibb, megfoghatóbb, mint a központi hatalom, de végső soron épp olyan távol van a hétköznapi gondjaitól és világától, mint a központi hatalom. Ezért a hargitaiság kulcsszavai, jelképei, magatartásmintái *nem váltak a hétköznapi élet részévé*, s nyelvi formái is megmaradtak az újságírás, a nyilvános szónoklatok szintjén. Ily módon az úgynevezett magyar megyén belül is újratermelődött a társadalomnak az a fajta kettészakadása (hivatalos világ – nem hivatalos világ), amely a romániai társadalmat a maga egészében jellemezte.

b) Ennek a kettészakadásnak a legfontosabb következménye az volt, hogy az új regionális identitás sem kialakulása idején, sem később nem mozgósíthatta a szélesebb értelemben vett helyi társadalmi energiákat, amelyek nyomán Hargita megye valóban egy régióvá fejlődhetett

volna. A hargitaiság a maga húsz éve alatt egy viszonylag szűk körű elit belső ügye maradt. Klisérendszerei, patetikus megnyilvánulási módozatai nem tették lehetővé azt, hogy a mindennapi élet fontos eseményeit valóban áthassa (legfeljebb csak a felszínen, a jelképek használatával), s azt sem, hogy igazán fontos társadalmi folyamatok hordozója legyen. Megmaradt az általánosnak beállított, de valójában csak igen szűk körben érvényes identitás szintjén, amelynek társadalmi szerepe tekintve az egész régiót lényegében hatástalan maradt.

c) Az új identitás burok-szerepe két irányban is érvényesült. Egyfelől „betakarta” a régiót, és védelmet is jelentett oly módon, hogy 1980 után (de különösen 1985 után) részben felfogta a központi hatalom támadásait. A központi hatalom ugyanis – amely mint ismeretes a társadalom homogenizálására törekedett – nem a mindennapi élet szervezett, de apró jelenségeiben látta az elsődleges ellenfelet, hanem a részben vagy teljesen körülhatárolt regionális identitásokban, és elsődlegesen azok felszámolására törekedett.

Ebben az értelemben a hargitaiság mint regionális identitás a mindennapi élet és a hatalom közé került, és egy fajta védő szerepet is betöltött. A védő szerep mértékét azonban nem szabad túlbecsülnünk – több eredménye akkor lett volna, ha tudatos stratégia állt volna mögötte.

A burok-szerep elsősorban negatív értelemben működött, és ez a szembeszökőbb, a hangsúlyosabb. Semmilyen szerveződésnek vagy jelentősen egyéni akciónak nem adott teret, ha az nem vette magára a hargitaiság jegyeit. Ebben a régióban szellemi körnek, kulturális rendezvénynek, közérdekű elképzelésnek, versnek, képnek legitimitást csak a hargitaiság jegyeinek felvállalása adhatott. Mindez nem tudatos cenzúra volt, hanem csupán a helyi identitás monopolhelyzetéből adódó „természetes” kiválasztódás. Erre a negatív szerepre lenne jó ma is figyelni, amikor minden ösztönös és tudatos rombolást a központi hatalom nyakába varrunk.

Következtetések

1. Az identitástermelési kényszer az elsőgenerációs értelmiségi, illetve a társadalmi státusváltás után „lebegő” helyzetbe került réteg számára rendkívül erős, s ez az igény szükségszerűen valamilyen *átfogóbb* (nem egyéni, nem helyi) identitás megteremtésében fejeződik ki. Ez az igény a Székelyföldön várhatóan tovább fog erősödni, még fokozottabb mértékben fog jelentkezni, mint az elmúlt két évben. A hargitaiság termelésében jelentkező mozzanatok alapján úgy látjuk, hogy ez a réteg – ha lehetősége van rá – *rendkívül nagy energiákat tud megmozgatni egy-egy új regionális identitás kitermelése céljából*. Jelenleg ez a réteg részben lokális és kistáji, részben művelődési struktúrák (körök, egyletek) identitásának termelésével van elfoglalva, de ez a munka (amely sok gyakorlati tevékenységet és kevés fantáziát kíván) csak átmenetileg köti le, és az érdeklődések rövidesen egy *átfogóbb* identitás megteremtésére összpontosulnak. Ezt várhatóan egy vagy több RMDSZ-platform is felvállalja majd, úgyhogy könnyen meglesz a szükséges külső és felső legitimáció.

2. Mint a bevezető részben említettük, a hargitaiság útja nem egy rossz vagy elhibázott változat, hanem *egy krízishelyzetnek tudott/érezett szituáció felgyorsított megoldási kísérlete*. Magát a megoldást (az új identitás kialakításának gyakorlatát) paradigmaticusnak tekintjük, és több okból is várható, hogy például a székelyföldi autonómia-ügy előtérbe kerülésével hasonló módon épül majd ki egy a hargitaiságnál tágabb regionális identitás is. Bár a történelmi helyzet ma más, mint 1968-ban, ennek ellenére a gyorsított ütemű és minden bizonnyal burok-identitást termelő feltételrendszer ugyanaz. Vagyis: a társadalmi státusváltást most élő (vagy még le nem zárt) rétegben megvan az erős hiányérzet. Ezt ma nem egy előzetes konkrét elvonás termeli, hanem az elmúlt két év halogató típusú nemzetiségi politizálása, illetve az anyanemzethez való tartozás tényleges „hídjainak” egyre

sürgetőbbé váló hiánya (például tömegkommunikációs eszközök); a politikai alku ténye most is körvonalazódik, bár még nem köttetett meg, s ennek érzékelése a saját pólus minél gyorsabb megerősítésére sarkall; egyéni pályák perspektívái ma sokkal csábítóbbak (hazai és nemzetközi szerepek). E feltételrendszer nyomására egy tágabb ölelésű identitás építése kezdődik majd el, s ha egyszer elindult, akkor – akárcsak a hargitaiság esetében – a gyors kiépítés és a minél hamarabb történő lezárás lesz a cél. Mindennek pedig olyan következménye lesz amely nem lesz kapcsolatban a mindennapi élettel (legfeljebb csak a legelején), nem lesz belső társadalomformáló ereje, és – ami a leginkább elgondolkodtató – az egyéni és mikroközösségi életesemények számára igazán hasznos szimbolikus erőteret sem fog jelenteni.

3. Vizsgálataink arra a következtetésre vezettek, hogy a *burok-identitás* kitermelése és fenntartása az érintett régióra *regresszív hatást* fejt ki. Gyorsan lezárja a társadalmi mozgásokat, a régió társadalmát és társadalmi nyilvánosságát merev „fent” és „lent” szintekre tagolja, privilegizált társadalmi szerepeket termel, amelyekhez névlegesen személyeket köt, s ez az „elit” – identitástermelő „érdemei” okán – többé nem cserélhető le.

A hargitaiság példája ugyanakkor azt is mutatja, hogy a gyorsított ütemben kiépített burok-identitások utólag nem tölthetők meg tartalommal, sőt, egyre inkább elszakadnak a hétköznapi gyakorlati világtól. Csak művi keretként lehet létrehozni és fenntartani őket.

4. Az előbbi megállapítások végeredményben a gyors regionális identitásépítési gyakorlatok ellen szólnak. De mivel erős tendenciákról van szó, nyilvánvaló, hogy ezeket a folyamatokat nem lehet megakadályozni, hiszen maga a feltételrendszer rövid távon nem változtatható meg.

Elvben *elképezhetők* olyan „közbelépések”, amelyek a kialakult regionális identitások burok jellegét valamelyest csökkentik. Ezek számbavétele és részletes bemutatása külön elemzés tárgyát jelenti, mivel kiindulópontnak a burok-identitások termelésében jelentkező „elhajlásokat” (a praktikum felé) kell venni. Ezekre, ha elszórtan, napjainkban is találunk példákat. Tekintettel arra, hogy a burok-identitások létrejötte és működése Kelet-Közép-Európa egyik legfontosabb sajátossága, a jelenség további vizsgálat szükséges.

Jegyzet

1 Bodó Julianna–Bíró A. Zoltán: A „hargitaiság”– egy régió kultúraépítési gyakorlatáról. *Átmenetek*, 1991. 2. 77-89.

ZOLTÁN A. BÍRÓ

ON SOME FEATURES OF REGIONAL IDENTITY

The study is on forming and practicing a regional identity and on its social role on the basis of an administrative entity (county) in Romania inhabited mainly by Hungarians. Hargita county was founded artificially in 1968 connecting regions which belonged together neither by geography nor mentally. It was obviously an administrative action of Romanian politics against Hungarian minority. The anthropologist author does not go into details of the Hungarians' griefs, he describes the process how the Hungarian leaders tried to get hold of the artificial region. This critical study analyses how the local Hungarian politicians, writers and artists lacking their new positions created a unified identity and culture for the new county in a few days. Forming and using the new identity repeated the minor society's general splitting which meant a gap between the official and the real world. At the same time the new identity provided some protection for the minority against the authorities' attacks. The period after the changes in 1989 showed how artificial and obligatory this regional identity was; its language and symbolic devices ceased to be valid in seconds.